

КАВАЛЕРІДЗЕ Іван Петрович ВИДАТНИХ ЗЕМЛЯКІВ

Нащадок грузинських патріотів, насильно вивезених із Кавказу, він, народившись під Ромнами (1887-1978), став одним з найбільш гостроакційних українських митців.

Григорій ХВОСТЕНКО
СУМЩИНА

У середині XIX століття генерал Нікстородського полку Ладанський, який воював на Кавказі, перевіз у тодішню Полтавську губернію кілька родичів «чужокривих грузинів», зацікавлених у зв'язках із носієм національно-визвольного руху кавказців Шамбілем. І, незважаючи на посядження, зробив їх усіх своїми кріпаками, поселив на їхньому хуторі Ладанському (нині власному хуторі Ладанському району). А вже вранці 1 квітня (за старим стилем) 1887 року до обійстя Петра Кавалерідзе і його дружини Келіни (в дівоцтві – Кухаренко) прийшли сусідні, теж українські селяни, з промовистими привітаннями – Шварідзе, Чоніа, Орбеліані. Вони мали привітати з народженням сина Івана.

Що ж виявилось визначальним поштовхом для формування майбутнього скульптора, кінорежисера, драматурга, народного артиста України, члена Спілки письменників? Безумовно – вплив його дядька, художника й археолога Сергія Мазанца. Залюблений в історію українського народу, дбайливий митець, він мав широкі знайомства серед передової української інтелігенції (між іншим, і з видатним львівським художником, побратимом І. Франка Іваном Трушем, який створив портрет Мазанца). Помітивши художній талант у племінника, він не лише допоміг йому в професійному становленні з його формування політичних поглядів. Саме дядько посприяв, аби Іван по закінченні в 1899 році початкової земської школи вступив до Київського художнього училища. У Києві Іван жив на квартирі дядька, водночас працював статистом у театрі.

Київ. Андріївський спуск, 21. Музей-майстерня Івана Кавалерідзе.

Уже перші скульптурні твори юнака висвітлили жанре зацікавленість видатних особистостей до їх автора. Наприклад, до нього добре ставився корифей і фундатор українського театру Микола Саломейович, завітав на гастролі до Києва всевітньо відомий Федір Шалютін, ознайомившись з роботами молодого Кавалерідзе і попросив його знімити з нього бюст (за той і зробив, потім знову і знову повертався до образу співця). На квартирі дядька Іван зближується з відомими вже художниками – Панасом Стасюком, Сергієм Світославським, Панасом Мартинюковичем та іншими. Слово мав у кого вчитися і як митець, і як громадянин. У 1908 році наш земляк вперше бере участь у художній виставці, дебют увінчався успіхом.

Якись час Іван Петрович навчається в Петербурзькій академії мистецтв, створює скульптурний портрет Тараса Шевченка. Робота потрапила на очі відомому фран-

цузькому митцю Н. Аронсону, котрий, зачарований талантом Івана, власним коштом везе його в Париж. Віддає на навчання до майстерні геніального Огюста Родена. Між іншим, у Парижі Іван зустрів свого колегу по кавказькому учавству Олександра Архипенка, який, створивши знамениту «Саломею», вже зажив загальноєвропейської слави. Французи пропонують талановитому українцеві доручити Архипенку – лишиться в Європі, де ширіють талант митця. Та Кавалерідзе вже на той час має свій переконаний намір служити рідній землі, рідному народові.

1911 року проходить конкурс на кращий проєкт пам'ятника ювілейній Ользі в Києві. Іван Кавалерідзе бере в ньому участь і, несподівано для себе, одержує першу премію. Це був перший серйозний творчий злет 24-річного скульптора. Того ж року пам'ятник встановлюють у місті над Дніпром. Водночас Іван Петрович продовжує працювати над скульптурним втіленням образу Тараса

Шевченка, в 1912 році на конкурсі пам'ятника Кобзарю для Києва отримувє захоплювальну премію.

З початком першої світової війни Кавалерідзе в діючій армії. Служить, зокрема, у Володді, Царському Селі, Вітці. У 1917 році добивається відпустки, їде додому. Жовтневий переворот застає його в Гніську. На батьківщині Іван Петрович якийсь час живе в Ромнах, викладає малювання в тутешній школі. У 1918 році, на запрошення Центральної Ради, створює свій прожекторний пам'ятник Кобзарю – перший монументальний пам'ятник Т. Шевченку – який встановлюють у Ромнах. Активно співпрацює з Ромнським театром. До речі, це І. Кавалерідзе дав путівку у орбі життя мистецтва української еліти, знайшовши їх на Ромнах, і вступив до першого народному артистові країни Степану Шкурату, народній мистці України Ірині Волківській, рідному артистові СРСР Василю Іменку.

В цей період життя Іван Кавалерідзе, крім теми Тараса Шевченка, зробив втілення в камені образу Григорія Сковороди – пам'ятники і як мандраїтного філософа його боти встановлюються на Полтавці, 1926 року в Сумах встановлено пам'ятник роботі І. Кавалерідзе рату Шевченку.

Водночас куди до себе мовкливо відступила – кіно. З 1928 року Іван Кавалерідзе – режисер української юфабрика. Дебютував фільмом «Іва» в тому ж році. Одна за одою на екрані виходять наступні твори Івана Кавалерідзе: «Перший» (1930 р.), «Штурмовий» (1931), «Коліщина» (1933 р.), «Прометей» (1935 р.), «Українські пісні на скі» (1936 р.), «Наталка Полтавка» (36 р.), «Запорожець за Дунаєм» (37 р.), «Сколяр» (1939 р.). Знімає

рервала війна. Окупованою територією режисер із лінійною групою добиралась до Києва, теж уже зайнятого фашистами...

У перші місяці війни на фронті загинули двоє синів І. Кавалерідзе – Ігор та Борис, у Харкові гестапо скопило і закатувало його дочку-підпільницю Ніну. Під час війни І. Кавалерідзе не мав ніяких контактів окупційним режимом, але вже те, що перебував на окупованій території, було в очах комуністичного режиму гріхом перед СРСР. Після війни митцю чинить усялякі перешкоди у творчості. Отож у наступні десятиріччя він створив набагато менше, ніж здатні були його снаги і таланту.

Згадаємо пам'ятник Богдану Хмельницькому (м. Кобеляки Полтавської області), фільми «Григорій Сковорода» (1957 р.), «Поліна» – за романом Панаса Мирного (1961 р.). Переважно ж працював у галузі так званих малих форм: меморіальні дошки (Г. Сковорода, М. Врубелю, Б. Гмиді, Ю. Шумському тощо), надгробки, стели і т. д.

Але сильний дух не покидав тіло старіючого митця, і зрешті, у 1977 році він вирішився на волю: на 90 році життя скульптор створив величний пам'ятник Григорію Сковороді, встановлений у Києві на Подолі. Через два роки митця не стало...

«А пам'ятник Івану Кавалерідзе Тарасові Шевченкові в Сумах комуністична влада зникла в 1957 році. Чи не пора його відновити? Як це зробили з ювілейним пам'ятником ювілейній Ользі, зниклим у 1923-му і відродженим у нашій столиці через 18 років по смерті І. Кавалерідзе, в 1996-му?»

Пам'ятник Т.Г. Шевченку в місті Ромни, відкритий у 1919 році за проєктом І.П. Кавалерідзе.